

מי ירד לים תחילה

ויבאו בני ישראל בתוך הים ביבשה והמים להם חמה מימינם ומשמאלם: (שמות יד כב)

אמר אדני מבטן אטיב אטיב ממצלות ים ... קדמו שרים אחר נגנים בתוך עלמות תופפות: במקלות ברכו אלהים ה' ממקור ישראל: שם בנימן צעיר רדם שרי יהודה ורמתם שרי זבלון שרי נפתלי: (תהלים סח).¹

סדר עולם רבה (ליינר) פרק ה – קריעת ים סוף ביום חמישי

ומרעמסס נסעו לסוכות, ומסוכות לאיתם, ומאיתם לפני פי החירות - הרי ג' ימים. ברביעי: "ויוגד למלך מצרים כי ברח העם" (שמות יד ה), בחמישי ובשישי: "וירדפו מצרים אחריהם וישגו אותם חונים על הים" (שמות יד ט), אור שביעי ירדו לים, שנאמר: "ויהי הענן והחשך ויאיר את הלילה ולא קרב זה אל זה כל הלילה" (שם שם כ).² לשחרית, עלו ישראל מן הים ונשקעו מצריים, ובאותה שעה אמרו ישראל שירה, שנאמר: "אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת לה' " (שם טו א). ויום חמישי בשבת היה, והוא היה יום טוב אחרון של פסח.³

מכילתא דרבי ישמעאל בשלח מס' דויהי פרשה ב – נחלקו לארבע כתות

ארבע כתות נעשו ישראל על הים, אחת אומרת ליפול אל הים ואחת אומרת לשוב למצרים ואחת אומרת לעשות מלחמה כנגדן ואחת אומרת נצווה כנגדן. זאת שאמרה ליפול אל הים, נאמר להם: "התיצבו וראו את ישועת ה' ", זו שאמרה לשוב למצרים, נאמר להם: "כי אשר ראיתם את מצרים", זו שאמרה נעשה מלחמה כנגדן, נאמר להם: "ה' ילחם לכם", זו שאמרה נצווה כנגדן, נאמר להם: "ואתם תחרישון".⁴

מכילתא דרבי ישמעאל בשלח מסכתא דויהי פרשה ה – התנדבו לרדת לים או לא

"ויבואו בני ישראל בתוך הים ביבשה" - ר' מאיר אומר בלשון אחד ור' יהודה אומר בלשון אחר. ר' מאיר אומר בלשון אחד: כשעמדו שבטים על הים, זה אומר אני יורד תחילה לים וזה אומר אני יורד תחילה לים. מתוך שהיו עומדין וצוהבין⁵ קפץ שבטו של בנימן וירד לים תחילה, שנאמר: "שם בנימן צעיר רודם שרי יהודה רגמתם שרי זבלון שרי נפתלי. צוה אלהיך עוזך עזה אלהים זו פעלת לנו" (תהלים סח כט) - אל תקרי

¹ פרק סח בתהלים הוא "מזמור חגיגי שנועד להיאמר בתהלוכה חגיגית של שמחת ניצחון ... ויתכן לומר שהוא נועד להיאמר בעת שהעלה שלמה את הארון אל מקומו בירושלים" (עמוס חכם, דעת מקרא). הפרק מזכיר מאורעות חשובים מתולדות העם כגון: מסע הארון, יציאת מצרים, מעמד הר סיני ועוד. יש הקבלות בין מזמור זה לשירות אחרות, כגון שירת דבורה. וחז"ל פירשו את הפסוקים שהבאנו על קריעת ים סוף. את הפסוק: "קדמו שרים אחר נגנים בתוך עלמות תופפות" ראינו כבר בדברינו מעשה ידי טובעים בים שביעי של פסח בשנה האחרת ואילו הפעם נתמקד בפסוק: "שם בנימן צעיר רדם שרי יהודה ורמתם שרי זבלון שרי נפתלי" שהוא בסיס לדורות על הירידה לים שמסתבר שלא הייתה כל כך פשוטה.

² לא ברור מדוע המדרש מביא את הפסוק הזה כמקור לירידת בני ישראל לים ולא פשוט את הפסוק שהבאנו בראש דברינו: "ויבואו בני ישראל בתוך הים" ושהמדרשים להלן אכן מביאים. אולי משום שהוא רוצה להדגיש שהאירוע קרה "אור לשביעי", בשעה שהחושך עוד רב מן האור, "באשמורת הבוקר". ועל"פ, הביטוי "ירד לים" הוא של עולם המדרש (סדר עולם רבה זה או המכילתא שלהלן). במקרא הביטוי הוא לבוא בים.

³ וכך גם רש"י בפירושו לשמות פרק יד פסוק ה: "ויוגד למלך מצרים - איקטורין שלח עמהם, וכיון שהגיעו לשלושת ימים שקבעו לילך ולשוב וראו שאינן חוזרין למצרים, באו והגידו לפרעה ביום הרביעי. בחמישי ובשישי רדפו אחריהם, וליל שביעי ירדו לים, בשחרית אמרו שירה, והוא יום שביעי של פסח, לכן אנו קורין השירה ביום השביעי". אגב, האירוע של שביעי של פסח ביום חמישי, היה חד-פעמי ואינו יכול לקרות בימינו, בשל הכלל בקביעת הלוח: לא אד"ו ראש ולא בד"ו חג. זו גם שיטת רבנן בגמרא בשבת פז ע"ב ואילו ר' יוסי שם סובר שיציאת מצרים הייתה ביום חמישי ואי לכך קריעת ים סוף הייתה ביום רביעי.

⁴ העם שזה עתה יצא מעבודת נמצא בין הפטיש (חיל פרעה) ובין הסדן (הים) ונראה שחלום החירות והיציאה משעבוד מצרים עומד לפוג בכל רגע. ראו המדרש על היונה הנץ והנחש במכילתא דרבי ישמעאל בשלח - מסכתא דויהי פרשה ב: "למה היו ישראל דומים באותה שעה? ליונה שברחה מפני הנץ ונכנסה לנזק הסלע, והיה נחש נושף בה. אם תיכנס לפנים הרי הנחש ואם תצא לחוץ הרי הנץ. כך היו ישראל דומים באותה שעה - הים סוגר ושונא רודף". ראו מדרש זה בהרחבה בשיר השירים רבה (וילנא) ב ב על הפסוק "יונתי בחגווי הסלע": "תני דבי ר' ישמעאל בשעה שיצאו ישראל ממצרים למה היו דומין? ליונה שברחה מפני הנץ, ונכנסה לנזק הסלע ומצאה שם הנחש מקנן, ונכנסה לפנים ולא הייתה יכולה להיכנס שעדיין הנחש מקנן, תחזור לאחורה לא תהי יכולה שהנץ עומד בחוץ. מה עשתה היונה? התחילה צווחת ומטפחת באגפיה כדי שישמע לה בעל השוכן ויבא ויצילה, כך היו ישראל דומים על הים, לירד לים לא היו יכולין שעדיין לא נקרע להם הים, לחזור לאחוריהם לא היו יכולין שכבר פרעה הקריב, מה עשו וייראו מאד ויצעקו בני ישראל אל ה'". ראו דברינו יונתי בחגווי הסלע בשיר השירים. כל ארבע אפשרויות הן קשות: נצווה - מה יעזור, נילחם? איזה סיכוי יש לנו, נחזור למצרים - אז על מה הייתה כל הגאולה. ומכולם, הכת שמוכנה להיכנס לים, מדברת בעצם על התאבדות: "ליפול אל הים" (ובמדרשים מאוחרים: "נטבע בים").

⁵ במדרשים מאוחרים (מכילתא זו עברה הרבה גלגולים בציטוטים שונים) הנוסח הוא: צווחין, כמו אחת הכתות במדרש הקודם. ואפשר גם שהכוונה ל"צהובין" במשמעות של כועסים ורבים, ראו בגמרא סנהדרין קה ע"א וכן שמות רבה יב ד.

רוֹדִים אלא רָד יָם. התחילו שרי יהודה מרגמין אותם באבנים, שנאמר: "שרי יהודה רגמתם". משל למה הדבר דומה? למלך בשר ודם שהיו לו שני בנים, אחד גדול ואחד קטן. נכנס לחדרו בלילה, אמר לקטן: העמידני עם הנץ החמה. ואמר לגדול: העמידני בשלש שעות ביום. והקטן אומר: לא אמר לי אלא עם הנץ החמה ולא הנחו גדול. אמר לו: לא אמר לי אלא בשלוש שעות ביום. והקטן אומר: לא אמר לי אלא עם הנץ החמה. מתוך שהיו עומדין וצוהבין ננער אביהם אמר להם: בני, מכל מקום שניכם לא כוונתם אלא לכבודי, אף אני לא אקפח שכרכם.⁶ כך אמר הקב"ה: מה שכר יטלו בני בנימן שירדו לים תחילה? שָׁרָף שכינה בחלקו, שנאמר: "בנימן זאב יטרף" (בראשית מט כז),⁷ ואומר: "לבנימן אמר ידיד ה' ישכן לבטח עליו, חופף עליו כל היום ובין כתפיו שכך" (דברים לג יב).⁸ ומה שכר נטלו שבטו של יהודה שהיו רוגמין אותם? יהודה זכה למלכות, שנאמר: "שרי יהודה רגמתם" ואין רגמה אלא מלכות ...⁹

ור' יהודה אומר בלשון אחר: "ויבואו בני ישראל בתוך הים" - כיון שעמדו שבטים על הים, זה אומר אין אני יורד תחילה לים וזה אומר אין אני יורד תחילה לים, שנאמר: "סבבני בכחש אפרים ובמרמה בית ישראל" (הושע יב א).¹⁰ מתוך שהיו עומדין ונטלין עצה, קפץ נחשון בן עמינדב ונפל לים. עליו הכתוב אומר: "הוֹשִׁיעֲנִי אֱלֹהִים כִּי בָאוּ מִיָּם עַד נַפְשִׁי".¹¹ ואומר: "טִבְעֵתִי בִּינוֹן מְצוּלָה וְאִין מְעַמְד בְּאֵתִי בְּמַעַמְקֵי מִיָּם וְשִׁפְלַת שְׁטָפְתָנִי (תהלים סט ב - ג). ואומר: "אֶל תִּשְׁטַפְּנִי שִׁבְלַת מִיָּם וְאֶל תִּבְלַעְנִי מְצוּלָה וְאֶל תִּאָּטֵר עָלַי בְּאֵר פִּיהִ" (שם פסוק טז).¹² מיד אמר המקום למשה: יְדִידִי טוֹבֵעַ בַּיָּם וְהִים סוּגֵר וְשׁוֹנֵא רוּדָף, ואתה עומד ומרבה בתפילה? אמר לפניו: רבש"ע, ומה בידי לעשות? אמר לו ואתה הרס את מטך.¹³ ומה אמרו משה וישראל על הים: ה' ימלך לעולם ועד. אמר המקום: מי שהמליכני תחילה על הים, אעשה מלך על ישראל.¹⁴

⁶ המשל של ר' מאיר יפה אך קצת קשה ולא ברורה השלכתו לנמשל (ראו הנמשל מיד בהמשך). מה זה "הנץ החמה" ו"שלוש שעות" בנמשל? האם הקב"ה קבע שני מועדים שונים לקריעת ים סוף? באילו שני קולות דיבר המלך - הוא הקב"ה בנמשל?

⁷ ראו תנחומא (בובר) פרשת ויחי סימן טו: "בנימן זאב יטרף - מדבר בקרבן. בבקר יאכל עד - את הכבש האחד תעשה בבקר (במדבר כח ד). ולערב יחלק שלל - ואת הכבש השני תעשה בין הערבים (שם)". כך גם באגדת בראשית (בובר) פרק פג על הפסוק. אך עיקר הדרשות על בית המקדש שנפל בחלקו של בנימן מבוססות על הפסוק הבא: "ובין כתפיו שכך".

⁸ ובנימין זכה אף למלכות שהמלך הראשון, שאול, יצא ממנו. ראו רש"י ומצודות על הפסוק בתהלים סח כח. בין בנימין ליהודה יש הרבה יחסי יריבות, אך גם הליכה ביחד וגורל משותף - אורות וצללים, מימי פרשת אחי יוסף, דרך הירידה לים (עפ"י המדרש), פילגש בגבעה, יריבות שאול ודוד, שותפות במקום המקדש ועד התפלגות הממלכה וסוף בית ראשון, כאשר בנימין נצמד לבית יהודה ולא לממלכת ישראל בראשות שבטי יוסף. ומן הסתם מצויים שניהם בדם ובגנים של רבים מאיתנו (לצד לוי ושמעון).

⁹ סוף דבר, לשיטת ר' מאיר שני שבטים קפצו לים תחילה: הצעיר שהקדים והמבוגר שבא אחריו ורגם (חסם?) אותו. ושניהם זכו. זה שבית המקדש בחלקו וזה שהמלכות שלו. ובאמת, הייתה זו זכייה משותפת. על בית המקדש, ראו גמרא יומא יב ע"א: "מה היה בחלקו של יהודה - הר הבית, הלשכות והעזרות. ומה היה בחלקו של בנימין - אולם, והיכל, ובית קדשי הקדשים. ורצועה היתה יוצאה מחלקו של יהודה ונכנסת לחלקו של בנימין, ובה היה מזבח בנוי" (כך גם במגילה כו ע"א וזבחים נג ע"ב). ועל המלכות כבר הערנו לעיל שבנימין זכה למלך הראשון בישראל. מה שחשוב לעניינינו כאן הוא: מי ירד לים תחילה? והתשובה של ר' מאיר היא: בנימין ויהודה, יהודה ובנימן. וכשם שסחפו אחריהם בים סוף את שאר השבטים, כך יסחפו את עם ישראל בע"ה לעתיד לבוא.

¹⁰ הפסוק המלא הוא: "סִבְבֵּנִי בְּכַחַשׁ אֲפְרַיִם וּבְמַרְמָה בֵּית יִשְׂרָאֵל וַיְהוּדָה עַד רָד עִם אֵל וְעִם קְדוּשֵׁים נֶאֱמָן". בית ישראל ואפרים מסובבים את ה' בכחש, אך יהודה, לעומתם, עדיין נאמן לקב"ה. ראו המפרשים על הפסוק בהושע, במקראות גדולות ובדעת מקרא, כולל ההסבר מהו "רד עם אל". השווה עם הפסוק בתהלים בו בנימין הצעיר רד עם שרי יהודה. הפסוק במלואו נחוץ לשם המשך הדרשה שברור שהיא מכוונת להיסטוריה וליחסי אחווה ויריבות בין יהודה וישראל. והמעתיקים קצרו כדרכם.

¹¹ אז מי הוא שקפץ לים תחילה? כל שבט יהודה או רק נחשון בן עמינדב? במקבילה במסכת סוטה עדיין כך הוא כמו אצלנו: רק נחשון. אבל בנוסחאות אחרות (מאוחרות) שנראה להלן - שבט יהודה כולו.

¹² ופסוק לפני כן אומר: "הַצִּילֵנִי מִטִּיט וְאֶל אֶטְבְּעָה אֲנַצֵּלָה מִשְׁנְאֵי וּמַעַמְקֵי מִיָּם". ראו איך ר' מאיר שדורש את הירידה לים לשבח, סומך יתדותיו על תהלים פרק סח (ראו תיאורו בהערה 1 לעיל) ואילו ר' יהודה שדורש לגנאי (חוץ מנחשון בן עמינדב ואולי שבט יהודה כולו), מסתמך על פרק סט הסמוך. ובעקבות "טיט" זה הלכו מדרשים רבים והעצימו את שיטת ר' יהודה למרי כפול: על הים ובתוך הים והרבו לדרוש את הפסוקים הקשים בתהלים קו, בפרט את הפסוק: "וימרו על ים בים סוף". ראו דברים רבה (ליברמן) פרשת דברים סימן ח: "וימרו על ים בים סוף ... שהיו עומדים על הים והיו ממרים זה על זה, זה אומר איני יורד זה אומר איני יורד ... והיו מהלכים בטיט ואומרים אלו לאלו: ראובן בעט בעטך (בעיטה שלך), שמעון דייש דיישך - מטיט ולבנים יצאנו ולטיט ולבנים אנו באין". וכך גם בשמות כד א על שתי המריות שהיו שם! וכבר הרחבנו בנושא בדברינו [וימרו על ים סוף](#) בפרשת בשלח. הפעם, אנו מבקשים להתמקד בנושא של מי ירד לים תחילה ובמחלוקת ר' יהודה ור' מאיר. ולפי שיטתנו, גם ר' יהודה לא בא להחמיר כ"כ עם בני ישראל שהיטו לרדת בים, כי אם לשבח את נחשון (ויהודה).

¹³ על הרמת המטה, ראו דברינו [ואתה הרם את מטך ונטה את ירך](#) בפרשת בשלח. ועל ידידי או [מעשה ידי טובעים בים](#) הרחבנו בשביעי של פסח (שים לב שכאן הוא בלשון יחיד: "יְדִידִי טוֹבֵעַ בַּיָּם" והכוונה אישית לנחשון בן עמינדב). עיקר דברינו הפעם, היא מחלוקת ר' מאיר ור' יהודה מי ירד לים תחילה, או מה בעצם היה היחס של עם ישראל לניסיון של ים סוף. שיטת ר' יהודה, אולי איננה נאצלת כמו זו של ר' מאיר, אבל יותר אנושית ואפילו מסתדרת יותר טוב עם פשט הפסוקים ("המבלי אין קברים במצרים לקחתנו למות במדבר", שמות יד יא). ראו שוב המשל על היונה הנץ והנחש שהבאנו בהערה 4 לעיל.

¹⁴ אמנם כבר יעקב מביח את המלכות ליהודה, בברכתו לו בפרשת ויחי: "לא יסור שבט מיהודה ומחוקק מבין רגליו", אבל יש להיות ראויים להבטחה זו וזאת עשה יהודה בים סוף. ועל עשה יהודה בים סוף. ועל הסיבה "מפני מה זכה יהודה למלכות" מן הראוי לזון בנפרד. ראו כמקדמה: בהמשך המכילתא לעיל והשווה עם תוספתא ברכות ד יח.

שכל טוב (בובר) שמות פרק יד סימן כב – פסיקה כר' מאיר¹⁵

"ויבואו בני ישראל בתוך הים ביבשה". ר' מאיר אומר בלשון אחד, ור' יהודה אומר בלשון אחד. ר' מאיר אומר כשעמדו ישראל, דהיינו השבטים, על הים, זה אומר אני אהא יורד תחילה לים, וזה אומר אני אהא יורד תחילה לים, מתוך שהיו עומדין וצוהבין, קפץ שבטו של בנימין וירד תחילה ... לפיכך זכה בנימין לשרות שכינה בחלקו ... ר' יהודה אומר: כשהיו שבטים עומדין על הים זה אומר אני לא ארד תחילה לים, וזה אומר אני לא ארד תחילה לים, מתוך שעומדים ונטלים עצה קפץ נחשון בן עמינדב ואחריו שבט יהודה וירד תחילה¹⁶ ... "סבבוני בכחש אפרים" - שיוצאים קודם הזמן ונכשלו, "ובמרמה בית ישראל" - שלא היו רוצין לירד לים שהיו מחוסרי אמנה.¹⁷ "ויהודה עוד רד עם אל ועם קדושים נאמן" (שם שם) - שהאמין למשה ולאחריו, לפיכך זכה למלכות, שנאמר: "היתה יהודה לקדשו" - לפיכך "ישראל ממשלותיו".¹⁸

ואנן סבירא לן כר' מאיר, דבהדיא אשכחן שכולן האמינו ביוצרים וירדו לים ברצון, שנאמר: "וואמינו בה' ובמשה עבדו" (שמות יד לא).¹⁹

פסיקתא רבתי פסקא ז והי המקריב ביום הראשון – נחשון הראשון בקורבנות הנשיאים

"ויהי המקריב ביום הראשון ... נחשון" - למה נחשון הקריב ראשון? מפני שקידש שמו של הקדוש ברוך הוא וירד בנחשולו של ים תחילה. שכל השבטים היו עומדים על הים כשנקרע ומכולם בנימין נתן נפשו ליכנס בתוכו ולקדש שמו של הקב"ה "שם בנימין צעיר רודם" (תהלים סח כח) - אל תהי קורא אלא רד ים. כיון שראה אותו יהודה מה עשה? התחילו מרגמים אותו שירד ראשון. אמר הקב"ה: הואיל ויהודה ירד תחילה לים ושמי קידש הוא יקריב ראשון: "ויהי המקריב ביום הראשון".²⁰

מדרש תהלים (בובר) מזמור עו – ליהודה ניתנה ארכה נוספת בבית ראשון

"לְמַנְצַחַם בְּגִינַת מְזִמֹר לְאָסָף שִׁיר: נוֹדַע בַּיהוָה אֱלֹהִים בְּיִשְׂרָאֵל גְּדוֹל שְׁמוֹ" (תהלים עו א-ב) - זהו שאמר הכתוב: "אפרים לשמה תהיה ביום תוכחה" (הושע ה ט). בשעה שגלו עשרת השבטים, יהודה ובנימין לא גלו, התחילו אומות העולם אומרים אין זו אלא כמי שנושא פנים, לפי שהן בני אכסניא שלו, לפיכך לא הגלם. כיון שגלו, הודיע הקב"ה אמונים בעולם, שנאמר: "בשבטי ישראל הודעתני נאמנה" (שם שם ה). אותה שעה: "נודע ביהודה אלהים את ישראל גדול שמו". אמר ר' יהודה ברי' אלעאי: בשעה שהיו ישראל עומדים על הים, היו עומדים

¹⁵ מדרש מכילתא בו פתחנו עבר גלגולים רבים. הנוסח של מדרש שכל טוב שלהלן הוא אחד המאוחרים. נוסח ביניים, נמצא בגמרא סוטה לז ע"ב, כבר שם יש הבדלים דקים מול הנוסח של המכילתא. לא נעמוד על כל ההבדלים של נוסחים אלה (ויש מן הסתם מקורות וגלגולים נוספים) ונדגיג רק כמה בולטים ששייכים לענייננו.

¹⁶ נחשון סוּחַף אַחֲרָיו אֶת שֶׁבֶט יְהוּדָה כּוֹלוּ. זֶה חִידוּשׁ רֵאשׁוֹן שֶׁל מִדְרָשׁ זֶה. רֵאשׁוֹן עֵרַתְנוּ לִגְבֵי הַפְּסוּק בְּהוֹשֵׁעַ בְּהַעֲרָה 10 לְעִיל. וּבִגְמָרָא בְּסוּטָה הוֹפֵךְ הַנּוֹסַח מִלְשׁוֹן יַחֲדִי: "יְדִי טוֹבֵעַ בֵּים" שֶׁל הַמְכִילְתָּא, לְלִשׁוֹן רַבִּים: "יְדִי טוֹבֵעִים בֵּים" וּמִשֶּׁם כָּל הַדְרָשׁוֹת הַיְדוּעוֹת עַל מַעֲשֵׂה יָדֵי אֹיֵדֵי טוֹבֵעִים בֵּים. רֵאשׁוֹן דְּבָרֵינוּ לִיְגִינּוֹתֵינוּ אוּ מַעֲשֵׂה יְדֵי טוֹבֵעִים בֵּים וְאַתֶּם אוֹמְרִים שִׁירָה בְּמוֹעֵד זֶה. הַהֲרַחֲבָה מִנְחִשׁוֹן לְשֶׁבֶט יְהוּדָה כּוֹלָה מוֹפִיעָה גַם "בְּפִשְׁטוֹת" בְּמִדְרָשִׁים מֵאוֹחֲרִים יוֹתֵר. רֵאשׁוֹן לְמַשָּׁל פְּסִיקְתָּא זוֹטְרָתָא (לִקְח טוֹב) שְׁמוֹת פְּרָק יָד, שֶׁם עֲדִיין מִשְׁתַּמְרֵת מִחֲלוּקַת ר' מֵאִיר ור' יְהוּדָה הַמְקוֹרִית שֶׁל הַמְכִילְתָּא, אֲבָל בְּדַבְרֵי ר' יְהוּדָה, מִי קִפֵּץ לִים תְּחִילָה, נֶעֱלַם נְחִשׁוֹן וְנִשְׁאַר רַק שֶׁבֶט יְהוּדָה: "ר' יְהוּדָה אוֹמֵר: שֶׁבֶט יְהוּדָה נִכְנַס תְּחִילָה לִים". (בְּקִרְיָא נּוֹסֶפֶת, נִרְאֵה שְׁמֵי שְׁקָדִים לְכוֹלֵם הוּא מִדְרָשׁ שְׁמוֹת רַבָּה כֵּד אֵזָאת בְּשֶׁל הַפְּסוּק בְּתֵהִלִּים: "הֵייתָ יְהוּדָה לְקִדְשׁ", וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: "עַל הֵים הַמְרוּ שְׁלֵא הֵיוּ רוֹצִים לִירֵד אֱלוּלֵי שֶׁבֶט יְהוּדָה שְׁקִפֵּץ תְּחִלָּה וְקִדֵּשׁ שְׁמוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ ב"ה שְׁנֵאמַר: בְּצֵאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם ... הֵייתָ יְהוּדָה לְקִדְשׁ".

¹⁷ הַחֲשִׁבוֹן מֵתַרְחַב לֵאמֹר רַק לְשֶׁבֶט יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵיִסְסוּ לְרֵדֵת לִים, אֲלֵא גַם לְסִיפּוֹר עַל בְּנֵי אִפְרַיִם שֶׁנִּסּוּ לְצֵאת מִמִּצְרַיִם טְרַם זְמַנָּם. (פְּסִיקְתָּא דְרַב כְּהֵנָא וְיֵהִי בְשֶׁלַח, שְׁמוֹת רַבָּה כ יא). רֵאשׁוֹן דְּבָרֵינוּ לֵא דֶרֶךְ אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים בְּפִרְשַׁת בְּשֶׁלַח.

¹⁸ הֵרִי לָנוּ מְקוֹר נּוֹסֵף מְדוּעַ זָכָה יְהוּדָה לְמַלְכוּת, רֵאשׁוֹן הַעֲרָה 14 לְעִיל. יְהוּדָה קִידֵּשׁ אֶת שְׁמוֹ שֶׁל הַקְּב"ה וּלְפִיכֵךְ עִם יִשְׂרָאֵל הֵיוּ תַחַת מִמְשִׁלְתּוֹ. לֵא "מִמְשִׁלְתּוֹ" שֶׁל הַקְּב"ה כִּי אִם שֶׁל מֶלֶךְ בְּשֵׁר וְדָם. וּבִיחַד עִם הַדְרָשָׁה בְּמִכְלִתָּא לְעִיל שְׁבַתְגוּבָה לְהַכְרִזַת הַעַם: "ה' יִמְלֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד", אוֹמֵר הַקְּב"ה: מִי שֶׁהִמְלִיכֵנִי תְּחִילָה עַל הֵים, אַעֲשֵׂהוּ מֶלֶךְ עַל יִשְׂרָאֵל, הֵרִי לָנוּ דְרָשׁוֹת שְׂרׁוּאוֹת בְּחִיּוֹב אֶת רַעֲיוֹן הַמְּלוּכָה בְּיִשְׂרָאֵל.

¹⁹ אֵינן זֶה מִנְהַגֵּם שֶׁל מִדְרָשִׁים לְהַכְרִיעַ "אֲגָדָה כְּמִי". אֲבָל זֵאת הַפַּעַם, לֵא מוֹכֵן הַמִּדְרָשׁ לְהַשְׁאִיר אֶת מִחְלוּקַת ר' מֵאִיר ור' יְהוּדָה כְּמוֹת שֶׁהָיָה וְהוּא מִבְּקַשׁ הַלְכָרִיעַ בְּאוֹפֵן בְּרוּר: אֲגָדָה כְּמֵאִיר. (אוּלַי כְּפִיצוּי עַל כֵּךְ שֶׁבְּהִלְכָה אֵינן פּוֹסְקִים כְּמוֹתוֹ? עִירוּבֵינן יג ב, מו ב). אֵךְ ר' מֵאִיר שִׁדְרֵשׁ כֵּאֵן בְּשִׁבְחָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, שׁוֹפֵט אוֹתָם לְחֹמְרָה רַבָּה בְּמַעֲמַד הַר סִינַי! רֵאשׁוֹן דְּבָרֵינוּ מִי פִיתָה אֶת מִי בְּסִינַי בְּפִרְשַׁת יִתְרוֹ. מַעֲנִיין אִם גַּם שֶׁם יֵאמַר בְּעַל מִדְרָשׁ שְׁכָל טוֹב: "וְאֵנן סְבִירָא לָן כְּר' מֵאִיר".

²⁰ לְמִרְוֹת שֶׁמִּדְרָשׁ שְׁכָל טוֹב "פְּסִק" בְּשִׁיטַת ר' מֵאִיר, מִדְרָשִׁים רַבִּים יֵשׁ לָנוּ עַל זְכוּתוֹ שֶׁל נְחִשׁוֹן שֶׁהֵיָה רֵאשׁוֹן לְקַפּוֹץ לְנַחֲשׁוּלוֹ שֶׁל יָם (נְחִשׁוֹן – נַחֲשׁוּל) וְשֶׁל שֶׁבֶט יְהוּדָה שָׁבָא בְּעַקְבוֹתָיו. זֶה שִׁיטַתוֹ שֶׁל ר' יְהוּדָה. רֵאשׁוֹן בְּמִדְבַר רַבָּה וּמִדְרָשִׁים רַבִּים אַחֲרֵים עַל הַפְּסוּק: "וְיֵהִי הַמְּקַרֵּב בְּיוֹם הַרְאֲשׁוֹן" בְּקִרְבָּנוֹת הַנְּשִׂאִים, פְּרִשְׁתָּ נִשָּׂא. אוּלַי מִשׁוּם שֶׁהֵם לֹא רֵאשׁוֹן אֶת שִׁיטַת ר' יְהוּדָה בְּאוֹפֵן הַקִּיצוּנִי שֶׁל מְרִי עַל יָם סוּף (רֵאשׁוֹן הַעֲרָה 13 לְעִיל) וְלֹא רֵאשׁוֹן הַיְסוּס שֶׁל הַכְּנִיסָה לִים חוֹסֵר אֲמָנָה, אֲלֵא חוֹלְשָׁה אֲנוּשִׁית טְבִיעִית שֶׁל עִם שֶׁנִּמְצָא בְּמִצְוָה וְאֵינָנו מֵתַנְדֵּב לְקַפּוֹץ אוּ לִפְלוֹל לִים. רֵאשׁוֹן שׁוֹב אַרְבַּע הַכְּתוּבֹת בְּמִדְרָשׁ הַשְּׁנִי מִתְּחִילַת הַדָּף לְעִיל. אֵךְ מָה שְׁמִיּוּחַד בְּמִדְרָשׁ זֶה שֶׁהוּא גַם מְזַכֵּר בְּעַקְבֵינָן אֶת שִׁיטַת ר' מֵאִיר דֶּרֶךְ הַפְּסוּק: "שֶׁם בְּנִימִין צִעִיר רֹדֵם" וְהַקְּפִיצָה שֶׁל בְּנִימִין שְׁקִדְמָה לְקִפִּיצָה שֶׁל יְהוּדָה וְנְחִשׁוֹן. נִרְאֵה שְׁבִסּוֹפוֹ שֶׁל דְּבַר הַתְּמַזְגוֹ שְׁתֵּי הַשִּׁיטוֹת לְשִׁיטָה אַחַת!

ומדיינים זה עם זה, זה אומר אני ארד תחילה לים, וזה אומר אני ארד תחילה. מתוך כך קפץ נחשון בן עמינדב לתוך גלי הים וירד עליו. ועל זה נאמר: "הושיעני אלהים כי באו מים עד נפש" (תהלים סט ב) ... הוי: "נודע ביהודה אלהים בישראל גדול שמו", שהוא בישראל גדול. אמר לו: באותה שעה שאתה עושה חסד עם שבט יהודה, כאילו עשית חסד עם כל ישראל, שישראל נקראו על שם יהודה.²¹

אוצר המדרשים (אייזנשטיין) תהלים עמוד 570 – אשרי תמימי דרך

"אשרי תמימי דרך" - זה דור המדבר. אמר חזקיהו בר חייא: צפה הקב"ה שאין דור אחר יכול לקבל את התורה כאותו הדור וּפְּנָה להם²² ... א"ר ברכיה בשם ר' חנינא בר אבהו: הכתוב והקב"ה מקלסין לאותו הדור, שנאמר: "זכר לעולם בריתו דבר צוה לאלף דור" (תהלים ק"ה). פשוטים שבדור, תדע לך שהיו תמימים.²³ באו לים ואמר להם לירד לים וירדו, וכן לצאת למדבר ויצאו, אמר להם לקבל את התורה וקבלו, ועד שלא אמר להם לקבל, אמרו: "כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע" (שמות כ"ד) ... ולא פירש להם מתן שכרן של מצות ולא השיבו לו דבר. לכך נאמר: "זכר לעולם בריתו", וכן: "אשרי תמימי דרך".²⁴

חג שמח

מחלקי המים

²¹ יהודה זכה לפסק זמן וגלותו נדחתה כ-150 שנה לאחר חורבן ממלכת ישראל משום שירד לים תחילה. ומי שרד איתו כאמור? שבט בנימין שדבק בבית יהודה על פני אחיו בני יוסף שייסדו את ממלכת ישראל. והרי לנו שוב עאבוב של בנימין ויהודה – שיטת ר' מאיר ור' יהודה. אבל סופו של בית יהודה שגם הוא גלה ולא עמדה לו זכותו על הים לאורך זמן. ולעתיד לבוא, שוב יהודה ייגאל תחילה וימשוך אחיו את ישראל שהרי בסופו של דבר ישראל הוא יהודה ויהודה הוא ישראל – איפה נודע שמו של יהודה? בישראל!.

²² ולא נתן לדורות הקודמים כמו האבות. זו שאלה מרכזית שמעטים התמודדו איתה – ראו למשל כאן וגם כאן. ואחרים ניסו לפתור בכך שהאבות קיימו את התורה.

²³ והפשטות והתמימות הזו היא שזכתה אותם במתן תורה.

²⁴ בדרשה זו כבר איך תחרות ודיון מי קפץ לים תחילה, למי מגיע זכות הראשונים על הירידה לים סוף. עפ"י דרשה כוללת ומכילה זו, הירידה לים הייתה מתוך אמונה תמימה של כלל העם. דברים רבים נאמרו על דור יוצאי מצרים שיצא מעבדות לחירות, דור שראה ניסים גלויים - הוא דור מקבלי התורה; אך גם הדור שחטא בעגל ובמרגלים - דור המדבר שלא זכה להיכנס לארץ. אור וחושך משמשים בערבוביה בדור מיוחד זה. "נתבעים לעגל ונותנים, נתבעים למשכן ונותנים" (ירושלמי שקלים פרק א הלכה א). אך מעל לכל עומדת התמימות: "לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה". ראו דברינו חסד נעורים בפרשת מטות.